

Bouwsteen Water en Klimaat

Historie

Hoe heeft het thema zich in de openbare ruimte ontwikkeld tot wat het nu is? Welke ontwikkelingen/veranderingen hebben zich voorgedaan na vaststelling van de omgevingsvisie in 2021?

Het watersysteem in en rond Zwolle gaat op termijn veranderen. Enerzijds door klimaatverandering, denk aan nattere winters en warme, droge zomers. Anderzijds door beslissingen van structurele aard door hogere overheden (Rijk, Provincie en Waterschap), zoals het ontwikkelen volgens het water en bodem sturend principe. Bij water en bodem sturend gaat het overigens niet alleen over te nat, maar ook over te droog en te warm.

Er ligt er een verplichting voor de verdere uitwerking van het zogenoemde groen-blauwe netwerk voor verbinding in de stad en met de regio. Dit om met alle uitdagingen een 'leefbare stad voor de toekomst' te realiseren en te versterken. Afgelopen jaren produceerde de gemeente al verschillende bouwstenen, zoals de Sponsstrategie in het deelgebied van de regio Salland, Panorama Vechtdal en de studie Vechtstrangen. Komende jaren vertalen we de resultaten hiervan naar gemeente Zwolle, mede om het principe van water en bodem sturend te borgen in onze leefomgeving. Het gaat daarbij om waterveiligheid en integratie van klimaatadaptatie.

Enkele belangrijke ontwikkelingen na vaststelling van de Omgevingsvisie in 2021:

In november 2022 is de kamerbrief 'Water en bodem sturend' verschenen en is dit als sturend principe geïntroduceerd. In de brief worden 33 structurerende keuzes genoemd. Kern van water en bodem sturend is dat we het natuurlijk systeem maatgevend laten zijn in de keuzes die we maken voor ruimtelijke inrichting en functies. Zowel Rijk, de provincie Overijssel als het Waterschap WDOD werken allemaal aan de uitwerking van het water en bodem sturend principe. Het Rijk onder andere via de nota Ruimte, het Nationaal Programma Landelijk Gebied. Provincie Overijssel doet dit via hun provinciale omgevingsvisie en het waterschap stelt hun visie op in een position paper.

Verder lopen er veel nationale- en regionale programma's in de IJssel-Vechtdelta. Die programma's worden op één of meerdere manieren met elkaar verbonden en hebben invloed op ruimtelijke inrichting en grondgebruik Zwolle. Voorbeelden hiervan zijn Integraal Rivier Management, IJsselmeergebied (van belang iv, invloed op IJssel-Vechtdelta) en de Regionale Sponsstrategie.

Door het Rijk (BZK) is de Landelijke Maatlat voor een groene klimaatadaptieve gebouwde omgeving gelanceerd. De maatlat geeft aan hoe klimaatadaptief bouwen, beheren en inrichten eruit kan zien. De maatlat geeft houvast en uitgangspunten voor biodiversiteit, natuuruinclusief, droogte, bodemdaling, hitte, wateroverlast (hevige neerslag) en gevolgbepierking door overstromingen.

Vanuit de Verstedelijkingstrategie is in samenspel Regio en Rijk een Quicksan water en klimaatadaptatief gedaan. Deze Quicksan heeft als regionale uitwerking van de landelijke maatlat en het afwegingskader water&bodem sturend o.a. principes en uitgangspunten opgeleverd voor vertaling en toepassing van hitte, droogte, wateroverlast, hemel-, drink- en grijswater, (water)veiligheid en vitale en kwetsbare functies vanuit ondergrond/grondwater, watersysteem en waterketen inclusief buurt en wijkniveau.

	Tot slot wordt nagedacht over de (juridische) doorwerking van het water en bodem sturend principe. Hierbij vindt de afweging plaats of het principe voorwaarde stellend wordt als norm/eis of dat het gelijkwaardig gaat opwerken met andere grote ruimtelijke opgaven zoals woningbouw, mobiliteit, economie, energie en transitie landelijk gebied. Eerste rapport Regionale sponsstrategie is opgeleverd De regio Zwolle is NOVEX-gebied met de daarbij behorende verstedelijkingstrategie. De regio Zwolle is de klimaatadaptieve groeiregio: we willen klimaatadaptief handelen en ontwikkelen. De regio wil daarin excelleren en landelijk voorbeeld zijn in het toepassen. Eén van de programma's in de regio is het opstellen van een regionale sponsstrategie. Voor Salland/Zwolle is daarvan een eerste rapport verschenen (zie bijlage) met daarbij de vraag de uitkomsten daarvan mee te nemen in de lokale omgevingsvisies. Drinkwater De drinkwatervoorziening van de toekomst staat onder druk.. Vitens zoekt naar nieuwe waterwingebieden langs de IJssel. Voor Zwolle is vooral het gebied direct ten zuiden van de stad van belang. Daarnaast is drinkwatergebruik – zeker in droge tijden – een onderwerp wat steeds nadrukkelijker op de agenda komt.
<u>Opgave(n)</u> En tot welke nieuwe opgave leiden deze ontwikkelingen/veranderingen t.o.v. het huidige beleid?	Het is belangrijk dat de opgaven van nu bijdragen aan het toekomstperspectief van de stad als onderdeel zijnde ook van de klimaatadaptieve regio Zwolle. De ligging van Zwolle in een delta maakt dat focus nodig is in ons klimaatadaptief handelen. Alleen zo kunnen we samen met alle partners werken aan de stad van morgen. Lange termijn veranderingen zien we daarbij als kans om ontwikkelingen op korte termijn toekomstbestendig te maken met meerwaarde voor zowel nu, als straks. Investerings voor wonen, mobiliteit, energie en economie in Zwolle dragen daaraan bij als we opgaven verbinden met klimaatadaptatie. <i>Blijvend in positie komen op alle overheidsniveaus</i> Als regio Zwolle zijn we Nederland in het klein. De Zwolse waterveiligheid is afhankelijk van een ingewikkeld watersysteem met verschillend belegde verantwoordelijkheden, zowel landelijk (IJsselmeerpeil, IJssel) als regionaal (Vecht, Sallandse weteringen). We hebben dus ook veel te bieden en daarvoor is het nodig blijvend in positie te komen op rijks-, provinciaal-, regionaal-, als ook op gemeentelijk niveau. En dat beweegt zich tussen beleidsbeïnvloeding, strategie en visie, ontwikkeling, implementatie, beheer, uitvoering en evaluatie. Het gaat daarbij om ordenen en inrichting. Verder is er medeverantwoordelijkheid van alle Zwollenaren. <i>Meerlaagsveiligheid op een Zwolse manier vormgeven</i> We willen voorbereid zijn en mogelijke gevolgen van overstromingen tot een minimum beperken door bij inrichting hiermee rekening te houden. Dit kunnen we doen door meerlaagsveiligheid op een Zwolse manier vorm te geven, waarbij we invulling geven aan water en bodem sturend en werken aan risico reductie voor iedereen in Zwolle. Meerlaagsveiligheid gaat voor Zwolle met name over het beperken van overstromingsgevolgen door daar rekening mee te houden in ruimtelijke inrichting van de stad en het buitengebied. Een item wat hierbij speelt is dat de hulpdiensten en veiligheidsregio's steeds zwaarder en vaker worden belast door incidenten door extreem weer. Van belang is dat onze inrichting – ook van bestaande buurten/wijken – robuuster wordt

voor extreem om een 'hulpdiensten infarct (meerdere incidenten tegelijk en cascade effect)' in de nabije toekomst te voorkomen.

Ondanks alle kennis en inspanningen op het gebied van waterveiligheid bestaat er altijd enige kans op een overstroming. Wanneer dit gebeurt kan dit grote gevolgen hebben. Overstroming kan leiden tot schade aan infrastructuur en gebouwen, slachtoffers en maatschappelijke ontwrichting. De overstromingsrisico's worden beheerst door een combinatie van waterkeringen (Rijkswaterstaat & Waterschappen) een robuuste ruimtelijke ordening (Gemeente Zwolle) en Crisisbeheersing (eveneens Gemeente Zwolle samen met de Veiligheidsregio).

Verankeren nieuwe principes en strategieën in de Omgevingsvisie

Zowel het water en bodem sturend principe, als de verstedelijkingsstrategie (NOVEX) met het principe de 'klimaatadaptieve groeiregio' en de landelijke maatlat groene klimaatadaptieve bebouwde omgeving moeten we in de Omgevingsvisie verankeren. Er is een visie op water en bodem sturend nodig voor stad en buitengebied en hoe we – voortbouwend op de Zwolse Adaptatiestrategie – hitte, droogte, wateroverlast, en gevolgbepierking overstromingen verankeren en meenemen in alle Zwolse activiteiten. Zowel in wat we toevoegen als in de bestaande stad. Wat is onze Zwolse definitie met daarbij de principes ook van de regio Zwolle (zoals nieuw helpt bestaand en de 7 principes van klimaatadaptief ontwikkelen. Daarvan is een vertaalslag nodig naar een gebied specifieke uitwerking.

Water en bodem sturend is één van de sturende principes in de Omgevingsvisie. Het helpt ons om strategisch en beleidsmatig in positie te komen en dat dit het handelingsperspectief wordt in ons denken, doen. We zijn klimaatadaptief op alle schaalniveaus (van ministertafel tot keukentafel).

Onderdeel van water en bodem sturend is ook het groen-blauwe netwerk/dooradering waarin meerdere doelen samenkomen. Door de vertaling van het NOVEX-verhaal worden de 'landelijke maatlat voor een groene klimaatadaptieve bebouwde omgeving' en het 'afwegingskader water en bodem sturend' van uit het Rijk geïmplementeerd. Dit is de minimale ambitie bij gebiedsprocessen, beheer en de ontwikkelingen in de stad. In combinatie met de thema's gezondheid, ontmoeten, recreatie en bewegen biedt het groen-blauwe netwerk tal van koppelkansen en draagt het bij aan de kwaliteit van de leefomgeving, biodiversiteit enz.

Het gaat dan ook vooral om de bestaande stad, de stad die er al is te versterken. i.c.m. rollen en verantwoordelijkheden (regisseren, stimuleren, faciliteren, reguleren).

Klimaatverandering en veranderingen in het watersysteem vragen om innovatie en creativiteit. We moeten anders kijken, in mogelijkheden en in kansen denken. Net als vroeger leven en bouwen met water. We bouwen hierbij voort op de Zwolse Adaptatie Strategie en passen de onze leefomgeving aan waar dit nul al mogelijk is. We gebruiken logische momenten om de stad klimaatbestendig te maken. Bijvoorbeeld als we iets nieuws bouwen, iets verbouwen of opknappen of als we een gebied anders inrichten. Klimaatbestendig bouwen, inrichten en vervangen is dan het uitgangspunt.

	<i>Streefbeeldkaarten uit de Omgevingsvisie updaten vanuit de waterveiligheidsopgave</i> De streefbeeldkaarten in de huidige Omgevingsvisie zijn inmiddels zo'n vijf jaar oud en moeten worden geactualiseerd en uitgebreid met een kaart voor de waterveiligheidsopgave van Zwolle. Onderdeel van deze waterveiligheidsopgave voor de stad is een verkenning over een aan te wijzen retentiegebied ten Zuiden van stad Zwolle. Dat retentiegebied gaat ook daadwerkelijk zo functioneren en verbinding kan realiseren vanuit de Sallandse Weteringen naar de Vecht. In de stad zelf gaat het om – deels nieuwe – robuuste verbindingen tussen buurten/wijken en lagere delen om in extreem natte situatie water te bergen en verbindingen tussen stedelijk water en het (regionaal) watersysteem. Samengevat: Rijk: • Daar waar relevant en belangen van Zwolle in geding zijn, aansluiten bij rijksbeleid /programma's. Zwolle agenderen en beslissingen beïnvloeden ten gunste van lange termijn perspectief Zwolle. Regio: • Daar waar relevant en belangen van Zwolle in geding zijn, aansluiten bij ontwikkeling beleid water en bodem sturend. Zwolle agenderen en beslissingen beïnvloeden ten gunste van het lange termijn perspectief voor Zwolle. • Vertalen Regionale Sponstrategie en Zwolle als onderdeel daarvan. Stad: • Water en klimaat-principes en uitgangpunten NOVEX en maatlat groene klimaatadaptieve gebouwde omgeving (hitte, droogte, wateroverlats, biodiversiteit, natuруinclusief en gevolgbepierking overstromingen) borgen in Omgevingsvisie. • Vertalen meerlaagsveiligheid naar Zwolle (laag 2, waterrobuuste inrichting, ook voor laag 3 crisisbeheersing (bijv. evacuatie routes) en laag 4 (herstelvermogen na overstroming) • Ruimtelijke vertaling hiervan naar een update van de groenblauw streefbeelden (Omgevingsvisie 2021).
<u>Achtergrond</u> Uit welke onderzoeken/documenten blijkt wat de ontwikkelingen/veranderingen en opgaven voor Zwolle zijn? (Graag URL's toevoegen / bestanden delen)	Zie bijlage (links) met ontwikkelingen bij het Rijk, provincie en waterschap. 1. klimaat adaptatie strategie juni 2019.pdf Klimaatadaptief ruimtelijk ontwikkelen regio Zwolle.pdf HL-P23007 Modelstudie Blauwe Netwerken Zwolle Eindrapport D04.pdf 240123_Gebiedsrapportage Sallandse Weteringen 80procentversie 240123-wordt-nog-vervangen.pdf Programmaplan Integraal Rivier Management: Samen bouwen aan het rivierengebied van de toekomst Bouwplaats IRM

	Programmatisch Aanpak Grote Wateren preverkenning IJssel-Vechtdelta: Preverkenning IJssel-Vechtdelta voor integrale aanpak Nieuwsbericht PAGW
<u>Ruimtelijke impact</u> (de belangrijkste input voor de scenariostudie) Wat is de ruimtelijke impact van de ontwikkelingen/veranderingen en opgaven voor Zwolle?	Een duurzame ruimtelijke ordening en inrichting verkleint de kans op schade en slachtoffers ten gevolge van extreem weer en een overstroming. Er liggen vooral mogelijkheden bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen, herstructureringen, groot onderhoud aan infrastructuur én grote private investeringen door ontwikkelaars. Door water en bodem sturend als het leidende principe voor Zwolle te hanteren als onderdeel van elke opgave. De maatschappelijke gevolgen van een overstroming, op vitale en kwetsbare functies, kunnen erg groot zijn voor zowel het gebied dat overstroomt en daarbuiten. Vitale of kwetsbare functies zijn gedefinieerd als ‘functies die cruciaal zijn voor de rampenbeheersing bij overstromingen of functies die bij een overstroming ernstige schade met zich mee kunnen brengen voor mens, milieu of economie. De vitale en kwetsbare functies kennen tal van onderlinge relaties (ketenafhankelijkheid) en bepalen bij overstromingen samen de robuustheid van een gebied. Hierdoor ingegeven is er behoefte aan de actualisatie van de streefbeeldkaarten (groenblauw netwerk) waarop overloop gebied-(en) kunnen worden aangewezen en er een vertaling van regionale principes naar een gebied specifieke uitwerking gemaakt wordt. Voor meerlaagsveiligheid zijn et bijv. vluchtroutes, shelters en waterrobuust realiseren van vitale en kwetsbare voorzieningen aan de orde. Het gaat hierbij om inrichting in samenhang met het beperken gevolgen overstromingen (laag 2 bijv. waterrobuuste woningen, trafohuis iets hoger), ondersteunde inrichting voor evacuatie/crisisbeheersing (laag 3 bijv. hogere route om gebied in/uit te kunnen) en inrichting gericht op herstellvermogen (laag 4). Inrichting vanuit meerlaagsveiligheid is altijd in samenhang met laag 1, sterke dijken. Uitgangspunt is veiligheid en risico's met kans op schade en slachtoffers beperken en daarmee een basis leggen voor een toekomstige veilige en prettige woon- en werkomgeving in de delta binnen een veranderd klimaat. Dus geen ambities meer opstellen, maar richtinggevend handelen!
1. Kwantitatief Wat en hoeveel? Maak hierbij ook onderscheid in verschillende typen/thema' (zie ook punten 2 en 3).	• Klimaatadaptatie vraagt om ruimte. • Realiseren en borgen robuust groenblauw netwerk met verbindingen tussen wijken/buurtten en landelijk gebied. Zie streefbeelden omgevingsvisie 2021 + update groenblauw netwerk. • Realiseren en borgen noodventielen aansluitend op robuust groenblauw netwerk. Zie streefbeelden omgevingsvisie 2021 + update groenblauw netwerk. • Borgen van uitgangspunten en principes klimaatadaptief ruimtelijk ontwikkelen (NOVEX). Per locatie uitwerken met ontwerpend onderzoek met maatwerk met oog op realiseren van no-regret maatregelen. • Hiervoor een werkwijze beschrijven in de aanvulling Omgevingsvisie. • Borgen van uitkomsten Regionale Sponstrategie Sallandse Weteringen. Waterwinning + grijswater

2. Kwalitatief Is er onderscheid te maken tussen verschillende onderdelen/typen/thema's?	• Water en bodem sturend als leidend/sturend principe met daarin keuzes/handelingsperspectief zowel voor de beleidsbeïnvloeding, als voor de projecten, als in de uitvoering en als voor beheer. En in de wijken. Het stedelijk gebied fungeert dan als het ware als een ecosysteem gebaseerd op water en bodem, organiseert de waterhuishouding en biedt ruimte aan flora en fauna. • Daarin ook werken aan bewustzijn en de samenwerking met onderwijs, ondernemers, omgeving, onderzoek en overheid: uitdragen dat het een gezamenlijke verantwoordelijkheid (van abstract tot concreet). • Zorgplicht voor de inwoners en het behouden van beschikbaarheid van vitaal en kwetsbare functies bij overstromingsrisico's. (Drinkwater, Stroom, Ziekenhuis, ICT). • Het vasthouden van water in de hogere delen (sponswerking), het slimmer sturen van water naar minder kwetsbare (spons)gebieden door middel van een blauw netwerk. Naast water vasthouden in het groot, geldt dit ook voor water vasthouden in het klein en de medeverantwoordelijkheid daarvoor van alle Zwollenaren. • Het oplossen van de meest kwetsbare, laaggelegen objecten om extreme neerslagsituaties voor Zwolle grotendeel op te vangen met beperkte schade. • Ontwikkelen/bouwen met meer ruimte voor water en groen, zowel op gebouwniveau als in de openbare ruimte. De groene inrichting van de stad dient verschillende doelen. Voorbeelden zijn polderdaken bij hoogbouw als regenton (droogte), schaduwwerking om hitte in gebouwen te beperken, noodventielen (lageregelegen gebied) in buurten/wijken om te voorkomen dat hoosbuien woningen inlopen, wegen als tijdelijke watergang bij extreem veel water enz. • Groen-blauwe dooradering met robuuste blauwe verbinding tussen buurten/wijken om water in extreme situaties te geleiden naar plekken waar het minst schade aanricht. • Verbinding van robuust groen-blauw netwerk tussen stedelijk water en (regionaal) watersysteem. Het gaat hierbij ook om herstel/gebruik van oude waterlopen (water en bodem) zoals de Nieuwe Vecht.
3. Ruimtelijke consequenties - Welke ruimte vragen de kwantitatieve en kwalitatieve uitkomsten? Met andere woorden: wat is het ruimtebeslag (m²/ha) om de opgave uit te voeren na 2030? - En wat is de ruimtelijke consequentie bovenop dat wat in de huidige omgevingsvisie staat aangegeven (wat is er extra nodig)? - Is er een prioritering te maken (bijv. in de kwalitatieve vraag: gaan we voor bedrijventerreinen of kantoren)?	Water en bodem sturend landt prominent in de nog te maken sturingsfilosofie. Het berekende, waterbergende vermogen van Zwolle is in totaal 3 tot 5 miljoen m³ water. Dit kan pas worden bereikt bij een optimale verdeling en uitwerking van het groen-blauwe netwerk. (uitvoering geven aan bijv. het knelpunt Willemsvaart) Daarnaast moeten de resultaten van verschillende onderzoeken uit de regio nog worden vertaald naar Zwolle. De insteek vanuit klimaatadaptatie is daarbij om de integraliteit maximaal te benutten en in te zetten op het verweven van verschillende functies. Prioritering is hierbij ingegeven door verstedelijkingsopgave en vervolgens energielandschap. De uitwerkingen hiervan dienen wel klimaatadaptief en robuust te worden uitgevoerd. Vanuit water en bodem vindt een locatie afweging plaats vanuit systeemniveau (WAAR). Wat is de duiding van de locatie in het (water)systeem, gaat het om hoge- of lage gronden? Vervolgens wordt de vorm ingevuld vanuit water en bodem

	sturend, waarbij de natuurlijke ondergrond en watersysteem de HOE invullen. Voorbeeld: bij woningbouw op lagere delen mag het waterbergend vermogen van de locatie en stad niet afnemen. Dit kan zich uiten in water vasthouden op daken, groene zones die in natte periode blauw worden enz. De invulling van de HOE geeft mede vorm aan ruimtelijke kwaliteit en hoe een locatie eruit gaat zien. Vanuit water en bodem zal in de regel de uitwerking groener en blauwer worden.
4. Randvoorwaarden - Wat is randvoorwaardelijk vanuit andere thema's nodig om jouw thema/ontwikkeling mogelijk te maken (mobiliteit, energie, voorzieningen, etc.) - Is er een prioritering te maken?	Een van de grootste uitdagingen is water en bodem sturend integreren in mobiliteit, wonen, werken, energietransitie, etc. Hier zit ZAS + klimaatadaptatie in. Als we de ruimtelijke opgaven sectoraal gaan realiseren, dan lukt water en bodem sturen niet. De sector 'water' kan klimaatverandering niet alleen oplossen. Dan wordt het bepalend en beperkend voor alle andere ruimtelijke opgaven vanwege de ruimteclaim. Het betreft een onderdeel van alle opgaven en daarin integreren. Naast het integreren in andere opgaven is het verder werken en borgen aan/van een robuust groen-blauw netwerk een prioriteit. Het netwerk hoeft niet morgen 'af' te zijn. Benut de ruimtelijke dynamiek en het beheer om stap voor stap de komende decennia te werken aan een klimaatbestendig Zwolle De prioritering is water en bodem sturend als ordening en als kans: benut elke opgave. En benut de miljarden investeringen van wonen, mobiliteit, economie en energietransitie van de komende 5 – 20 jaar voor lange termijn robuustheid (2100) en een klimaatbestendig Zwolle, waarin het in de toekomst binnen een veranderd klimaat nog steeds prettig wonen en werken is. Het is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van overheden, markt en inwoners. Iedereen moet zijn steen(tje) bijdragen.
5. Risico's Welke inhoudelijke risico's worden voorzien om de opgave te realiseren (denk aan grondeigendom, gelden wet- en regelgeving, bodemgesteldheid, andere ruimteclaims etc.)?	De uitwerking van de herijking van het beleid (o.a. Deltabeslissingen) voor water en bodem sturend kan leiden tot sectorale ruimteclaims vanuit water. Integraal Rivier Management van Rijkswaterstaat kan vanuit waterveiligheid en ruimte voor riviersysteem bijvoorbeeld een claim leggen op de gronden (variërend van 500 m tot 1000 m) rondom de primaire keringen, waarin geen woningbouw mogelijk is. Door de positie van Zwolle in de IJssel-Vechtdelta kan dit grote beperkingen opleveren voor alle ruimtelijke opgaven. Rijk, Provincie en waterschap werken de komende jaren het water- en bodembeleid verder uit. De uitdaging voor Zwolle is deze uitwerking voor te blijven door water en bodem concreet te maken in alles wat Zwolle beheert en ontwikkelt, zodat water en bodem sturend niet beperkend en 'eisend' wordt naar andere ruimtelijke domeinen.
<u>Sociaal domein</u>	Water en klimaat raakt iedereen en kost geld. De verschillende facetten van klimaatadaptatie hebben ook een uitwerking en een grondslag vanuit sociaal domein. Zo kan een extreme langdurige periode van hitte leiden tot slachtoffers onder met name de kwetsbare inwoners.

Wat is de impact van ontwikkelingen/veranderingen/opgaven binnen dit thema op het sociaal domein?	De kern vanuit het sociaal domein is 'klimaatarmoede' te voorkomen. Dus dat er verschillen in comfort/overlast/risico's ontstaan tussen buurten/wijken door extreem weer. Het gaat daarbij zowel om wateroverlast (hoosbuien, grondwater), hitte, droogte en kans op overstroming.
---	--

<u>Overige opmerkingen, ideeën etc.</u> Kun je iets niet kwijt onder bovenstaande? Daar is hier plek voor.	
---	--